

"Grossmans mest kontroversiella tes är att många soldater gillar krig och njuter av att döda"

Song My, Vietnam, i mars 1968. 105 amerikanska soldater mördar 500 civila vietnameser på en förmiddag.

manliga mystiken är krig det ultimata mandomspövet. Att tappa ansiktet ter sig för många värre än döden. Litteraturen överflödar av skildringar om hur soldater mer eller mindre framgångsrikt lyckas betvinga sin skräck i "stålorkanen". Betydligt ovanligare är förstahandsredogörelser för hur det känns att döda någon.

Den akademiska militärhistorien är anmärkningsvärt anemisk. Slagfältets blod, skit, svett och tårar abstraheras gärna till geometriska figurer inbegripna i en koreografi vars rörelsemönster indikeras av pilar. I en sådan version av till exempel första dagen i slaget vid Somme där 60 000 britter stupade på några timmar är den bakomliggande verkligheten knappast skönjbar. Att soldater dödas i krig har intill helt nyligen varit ett accepterat faktum, att soldater dessutom dödar tycks däremot tänga tabugränsen. Du skall inte döda – det har den mordiske

cent av fiendeplanen – majoriteten av piloterna försökte inte ens skjuta ned någon. Erfarenheter från Afrika visar att några dussin "krigshundar" ofta är effektivare än tio tusen blå basckar. Bourke hävdar att soldater inte brutaliseras eller skadas psykiskt av sitt blodiga hantverk. När freden bryter ut återgår de till sina civila värv utan bestående men. För många framstår krigsupplevelsen som en höjdpunkt i deras liv. Denna uppfattning går stick i stäv mot till exempel den amerikanske militärpsykologen Dave Grossman, som i sin bok *On Killing* hävdar att soldater som har dödat vanligen drabbas av PTSD (post-traumatisk stress disorder) och genomgår Dostojevskijartade själskval.

Bokens mest kontroversiella tes är att många soldater gillar krig och njuter av att döda. Första kapitlet bär rubriken "The Pleasures of War". Hon hävdar att första världskrigets historiker har vilse-

liga brist på självbevarelsedrift åberopar Ferguson Freuds mytologiska dödsinstinkt – organismernas inbeboende längtan efter självupplösning, en psykoanalytisk variant av apoptos (programmerad celledöd). Freud fastslog: "Om vi skall dömas efter våra undermedvetna önsningar är vi helt enkelt, i likhet med den primitiva människan, bara ett mördargång ... Kriget skalar av kulturfermissan och blottlägger vil-den inom oss." Likartat dystra tankegångar populariserades under 1960-talet av Robert Ardrey som lanserade vår förfäder – mördarapan.

"Människan är människa och inte schimpans, därför att hon under miljontals år dödade för att överleva."

Våra destruktiva tendenser skulle alltså bero på faiblesen för kött. I dag vet vi att sociala primater i största allmänhet är grälsjuka och aggressiva och att våra närmsta släktingar schimpans och gorilla regel-

niskans dunkla sida

Jehova befallt. Ur etisk synpunkt är det klart bättre att bli dödad än att döda, bättre att vara offer än att vara bödel.

Med *An Intimate History of Killing: Face-to-Face Killing in Twentieth-Century Warfare* vill Joanna Bourke, professor vid London University, återinföra dödadet i krigshistorien. Det nya ämnet "killologi" behandlades nyligen på en internationell konferens i London under rubriken "The Cultures of Killing". Bourkes källmaterial koncentreras på brittiska, australiensiska och amerikanska veteraners upplevelser under två världskrig och Vietnamkriget. Även om man stundom kan ifrågasätta Bourkes analytiska förmåga måste man beundra hennes flit – notapparater och bibliografi upptar 180 sidor. I sin polemiska inledning slår hon fast: "Krigande mäns mest karaktäristiska handling är inte att dödas utan att döda."

FÖR POLITIKER, MILITÄRSTRATEGER OCH HISTORIKER handlar krig om territoriella vinster, den nationella äran och dylikt. För de deltagande soldaterna handlar det om att fullt legalt döda människor. Beteenden som en minut före krigsförklaringen skulle ha rubricerats som patologiska och grovt kriminella blir plötsligen lovprisade och föredömliga. Enligt Bourke är de bästa soldaterna inte "natural born killers" utan vanliga hyggliga killar. Mot detta kan anföras undersökningar som visar att några få procent av soldaterna står för en oproportionerligt stor del av dödadet. Under andra världskriget sköt i procent av de amerikanska stridsflygarna ned 40 pro-

letts genom att läsa ett snävt urval av pacifistiska medelklasspoeter som lamenterar över krigets fasor och futiliteter. En bredare läsning visar att många deltagare är entusiastiska och stolta över sin skicklighet i att döda. Kapten Julian Grenfell till exempel älskade skyttegravskriget: "Det är helt enkelt underbart roligt, roligare än man någonsin kunnat föreställa sig. Jag hoppas att det pågår härligt länge."

GRENFELL JÄMFÖRDE KRIGET MED en fantastisk picknick men utan picknickens ändamålslöshet. Om han överlevde kriget skulle bara vildsvinsjakt med lans kunna rädda honom från att dö av leda. En granatskärva i huvudet räddade den euforiske kämpan från fredens fasor. Även om Grenfells krigspanegyrik var extrem delades hans känslor i varierande grad av många. En sky av vittnen intygar att de aldrig känt sig så intensivt levande som under stridens hetta och att alla senare upplevelser har varit ett slags antiklimax.

I sin banbrytande bok om första världskriget *The Pity of War* är Niall Ferguson inne på liknande tankegångar när han försöker förklara hur det var möjligt att miljontals män under helvetiska förhållanden idogt fortsatte att massakrera varandra i fyra år. Efter att ha gått igenom alla de vanliga orsakerna under rubrikerna "pispor" och "morötter" pekar han på en annan möjlighet som sällan har uppmärksammas av den enkla anledningen att den är föga tilltalande – nämligen att soldaterna fortsatte slåss för att de ville det.

I ett desperat försök att förklara denna oförklar-

bundet dödar artmedlemmar och lider av extrem xenofobi, rädsla för främlingar. Primathannar slåss om en position i dominanshierarkins topp som ger tillgång till brunstiga honor. Att unga testosteronstinna män svarar för lejonparten av alla våldsbrott och mord är ett biologiskt faktum. Trots frenetiska ansträngningar har välmenande antropologer aldrig lyckats uppspara något alltigenom fredligt folk. Benägenhet för kollektivt våld tycks vara en del av Homo sapiens biogram.

I KRIG SPELAR SOLDATERNAS nästan patologiska lydighet antagligen större roll än deras aggressivitet. Stanley Milgram's så kallade Eichmannexperiment visade att två tredjedelar av alla vanliga, hyggliga medborgare i ett demokratiskt samhälle är beredda att, utan något som helst hot eller utsikt till belöning, ge en oskyldig och okänd medmänniska förmodat livsfarliga elchocker.

Närstrid blir allt sällsyntare i moderna högteknologiska krig, där fienden reduceras till en data-indikation. Bajonetten är den enda kvarvarande souvenirn från den långa epok då soldater slogs inom så kallad "sexual range" Trots militärens närmast fetischistiska förhållande till bajonetten – Napoleon sa att den kan användas till allt utom att sitta på – har den aldrig svarat för mer än i procent av dödsarbetet. Motviljan mot att penetrera fienden manuellt är tydligen så stark att många soldater föredrar att använda kolven i extrem närstrid. Människan är kanske trots allt mindre blodtörstig än professor Bourke tror.//

KRIGSHISTORIA

An Intimate History of Killing: Face-to-face Killing in Twentieth-Century Warfare

Joanna Bourke
Granta Books, 1999

On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society

Dave Grossman
Little, Brown & Co, Boston, 1995

The Pity of War: Explaining World War I

Niall Ferguson
Basic Books, 1999